

Halicka, Irena

Z badań nad nazwami miejscowymi wschodniego Mazowsza i północnego Podlasia = Из исследований местных названий восточной Мазовии и северного Подляся = From investigations on the names of places in eastern Mazowsze and northern Podlasie

"Rocznik Białostocki", 14, 1981, s. [325]-347

Zdigitalizowano w ramach projektu pt. Digitalizacja i udostępnianie online czasopisma „Rocznik Białostocki”, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na działalność upowszechniającą naukę (nr umowy 834/P-DUN/2019).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IRENA HALICKA

Z BADAŃ NAD NAZWAMI MIEJSCOWYMI WSCHODNIEGO MAZOWSZA
I POŁNOCNEGO PODLASIA

Из исследований местных названий восточной Мазовии и северного Подляся

From investigations on the names of places in eastern Mazowsze
and northern Podlasie

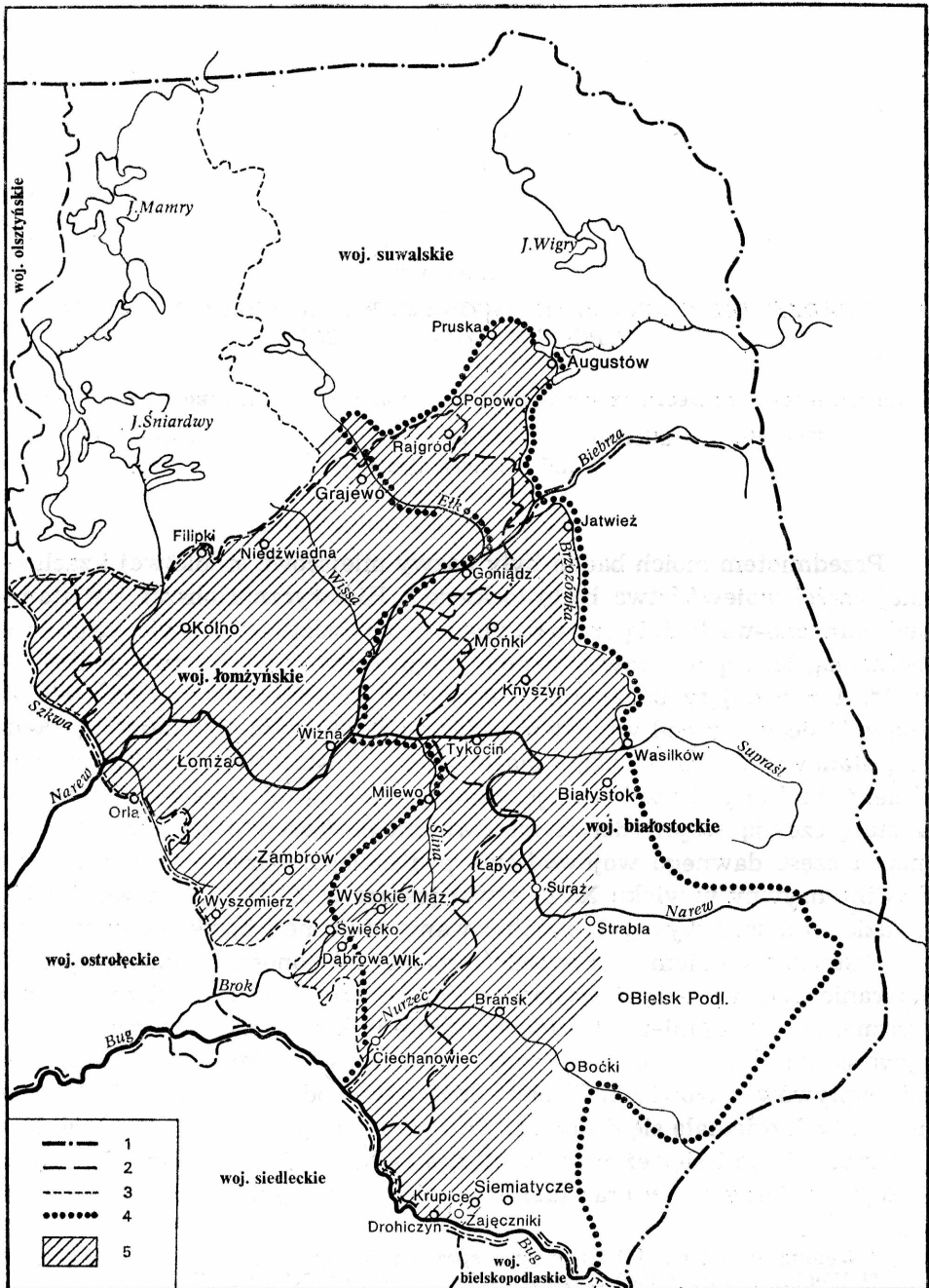
Przedmiotem moich badań były nazwy miejscowe środkowej i zachodniej części województwa białostockiego *. Historycznie obszar ten stanowił północno-wschodnią część dawnego województwa mazowieckiego oraz północną, leżącą po prawej stronie Bugu, część województwa podlaskiego **. Teren objęty badaniami jest więc z historycznego punktu widzenia zróżnicowany pod względem etniczno-językowym. Jego część zachodnią stanowią dawne powiaty mazowieckie, stosunkowo wcześniej zasiedlone, jednolite pod względem językowym i toponimicznie zespolone z pozostałą częścią województwa mazowieckiego. Teren pozostały — to północna część dawnego województwa podlaskiego, gdzie proces osadniczy był intensywny w wieku XVI i trwał jeszcze w XVII w., a nawet XVIII, i gdzie od dawna wystąpiło zróżnicowanie etniczne i językowe (mapa 1).

Historia tych ziem nosi wyraźne znamię odrębności wynikającej z ich pogranicznego i puszczańskiego charakteru. Źródła archeologiczne i historyczne, w pewnej mierze też toponimiczne wskazują na wzajemne oddziaływanie na tych terenach różnych kultur, na nakładanie się i krzyżowanie wpływów mazowieckich, bałtyckich i wschodniosłowiańskich. Na ziemiach tych osiedlała się drobna szlachta wywodząca się z zachodniego Mazowsza, osiedlali się też uciekinierzy (a może brańcy) z Prus i Jaćwieży, chłopci i bojarzy ruscy oraz luźni osadnicy litewscy ¹.

* Według granic administracyjnych sprzed reformy w 1975 r.

** Według granic z 1569 r. (por. Źródła dziejowe t. XVI i XVII).

¹ J. Wiśniewski, Rozwój osadnictwa na pograniczu polsko-rusko-litewskim od końca XIV do połowy XVII w., „Acta Baltico-Slavica”, I: 1964.

Ryc. 1. Badany teren

1 — granice państwowe, 2 — granice województw, 3 — granice województw do 1975 r., 4 — granice Podlasia, 5 — badany teren

Wczesne osadnictwo mazowieckie (sprzed X w.) sięgało w kierunku ziem litewsko-ruskich linii Wizna — ujście Nurca, w kierunku Jaćwieży linii Wizna — Grodno². Świadczą o tym nazwy patronimiczne na *-ice* skupione wokół starych grodów: Wizny, Grodna i Świsłoczy. Dalej na południe nazwy tego typu występują koło Bielska, Drohiczyna oraz przy ujściu Nurca koło Ciechanowca. Nad środkową Narwią i w dolnym biegu Biebrzy osadnictwo to rozwijało się w wieku XI—XIII i osiągnęło rejon rzek Kumiałki i Brzozówki. Na ziemiach między Narwią i Supraślą kolonizacja mazowiecka mieszała się z osadnictwem wschodnim, skupionym głównie wokół Choroszcy, Suraża, Brańska, Siemiatycz.

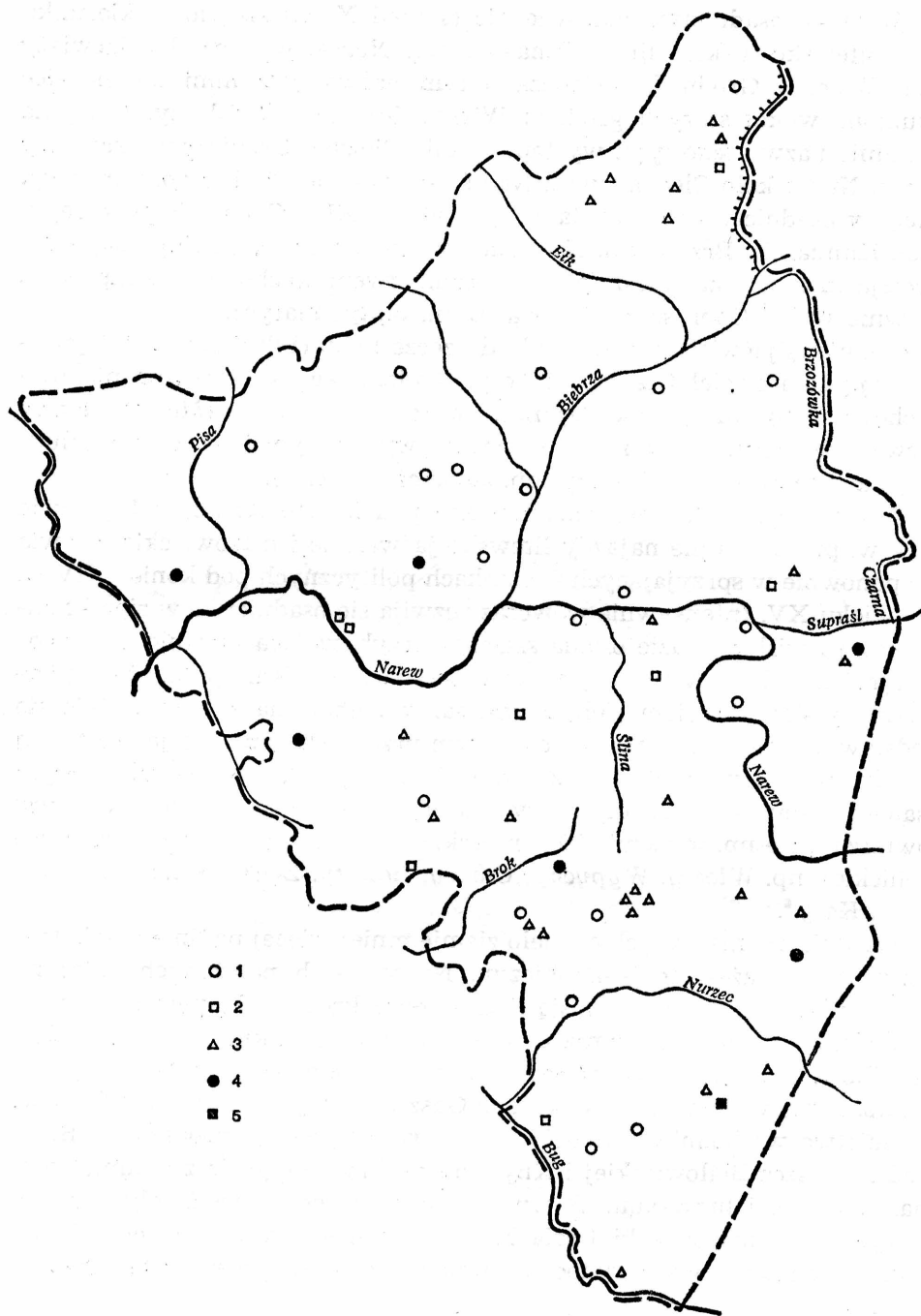
Plemiona jaćwieskie zajmowały dorzecze Łeku (Ełku) oraz rejon jeziora Rajgród i źródeł Czarnej Hańczy. Śladem tego są zapewne niektóre zachowane tu nazwy, jak *Rajgród*, *Tajno*, *Belda*, *Netta* (*Metta*). Nazwy jaćwieskie spotykamy też na terytorium wysuniętym bardziej na południe, na lewym brzegu Biebrzy, np. *Jaćwież* (*Jatwież*).

Kolonizacja tych ziem, zahamowana pod koniec XIII i w 1 połowie XIV w. przez zbrojne najazdy litewsko-jaćwieskie i mazowieckie, ożywia się ponownie w sprzyjających warunkach politycznych pod koniec XIV w. i w wieku XV. Intensywnie wówczas rozwija się osadnictwo w ziemi łomżyńskiej i wiskiej, gdzie osiada szlachta przybywająca głównie z zachodnich rejonów Mazowsza. Stopniowo proces rozdrobnienia jednolitych pierwotnie posiadłości ziemskich, a tym samym ubożenia szlachty, staje się podstawowym czynnikiem powodującym przemieszczanie się jej na mniej zaludnione tereny nad Biebrzą, Narwią i Supraślą. Nowo zakładanym osadom nadawano z reguły nazwy mazowieckie, stąd często nazwy wsi powtarzają się np. w ziemi ciechanowskiej czy łomżyńskiej i bielskiej lub drohickiej, np. *Włosty*, *Wypychy*, *Cibory*, *Bolesty*, *Zochy*, *Chrzczony*, *Rogowo*, *Kąty*³.

Osadnictwo mazowieckie zajęło ziemie mniej więcej po linię Goniądz—Knyszyn—Suraż—Boćki—Drohiczyn. Na terenach położonych dalej na północ i wschód znajdowały się liczne dobra królewskie, powstawały też tu rozległe posiadłości ziemskie — Gasztołdów, Glińskich, Sapiehów, Radziwiłłów. Zasiadlane one były ludnością wschodniosłowiańską, częściowo litewską (np. w dobrach tykocińskich Gasztołdów) już w XV w. W XVI w. osadnictwo wschodniosłowiańskie zajmowało tereny począwszy od Bugu wzdłuż puszczy Białowieskiej i Knyszyńskiej, miesząc się z osadnictwem mazowieckim i litewskim. W wyniku tego procesu powstawały wsie, w których obok mazowieckiej szlachty mieszkali polscy i ruscy chłopcy (np. w okolicach Knyszyna i Tykocina), wsie zamieszkałe przez drobną szlach-

² H. Ł o w m i a ń s k i, Pogranicze słowiańsko-jaćwieskie, „Acta Baltico-Slavica”, III: 1966.

³ Z. G ł o g e r, Dawna ziemia bielska i jej częstkowa szlachta, Warszawa 1873.

Ryc. 2. Nazwy kulturowe pochodzące od: 1 — dzieła rąk ludzkich, 2 — gospodarki rolnej i leśnej, 3 — form i metod osadniczych, 4 — kultury społecznej i duchowej, 5 — instytucji i urzędzeń społecznych

tę i bojarów ruskich, np. *Hryniewiczze, Bańki, Saki* koło Bielska, *Poletyły, Szumki* koło Drohiczyzna, *Szerenosy, Zimnochy* koło Suraza oraz wsie zamieszkałe przez drobną szlachtę mazowiecką i litewsko-ruską, np. *Kulikówka, Waśki, Leńce, Jaworówka* koło Knyszyna, *Downary, Szaciły, Jaświły, Moniuszki, Żodzie* koło Goniądza ⁴.

Widocznym śladem osadnictwa litewskiego na północnym Podlasiu są wsie nazywane od imion ich założycieli, np. *Romejki, Szaciły, Jaświły, Jodeszki, Żodzie, Downary*, dawne przedmieście Rajgrodu — *Ostejki* i inne.

Intensywna kolonizacja tych ziem zakończyła się w drugiej połowie XVI w., luźne jednak osadnictwo polsko-rusko-litewskie trwało jeszcze przez cały wiek XVII i XVIII. Wtedy to powstawały nowe wsie w puszczech Tykocińskiej, Knyszyńskiej, zasiedlony został puszczański pas między Brzozówką, Supraślą i Sidrą oraz zachodnia połać Puszczy Białowieskiej ⁵.

Podstawowym źródłem badań były zapisy historyczne nazw, poświadczone w różnych dokumentach począwszy od roku 1250 do 1795. Przede wszystkim były to manuskrypty zgromadzone w Archiwum Głównym Akt Dawnych: dokumenty Archiwum Skarbu Koronnego, Metryki Koronnej, Księgi Metryki Litewskiej, zbiory Ignacego Kapicy Milewskiego, następnie źródła drukowane: Metryka Księstwa Mazowieckiego, Kodeks dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Akta unii Polski z Litwą, Księgi Referendarii Koronnej, lustracje dóbr królewskich, Źródła dziejowe tom XVI i XVII i inne materiały historyczne, nadto XVIII-wieczne materiały kartograficzne. Współczesna postać nazwy i jej forma gwarowa wzięte są z materiałów znajdujących się w Urzędzie Rady Ministrów. Ta bogata dokumentacja historyczna w połączeniu ze współczesnymi zapisami umożliwiła prześledzenie dziejów nazw, które ulegały zmianom, i w miarę dokładną ich etymologię.

Syntetyczne opracowanie zebranego materiału językowego obrazuje charakter znaczeniowy i strukturalny toponimików badanego terytorium. Analiza semantyczno-strukturalna badanych nazw przeprowadzona została głównie według podziału znaczeniowego słowiańskich nazw miejscowych W. T a s z y c k i e g o. Uwzględnione zostały nadto propozycje zawarte w pracach późniejszych, zwłaszcza P. Z o l i ń s k i e g o, S. R o s p o n d a, H. G ó r n o w i c z a, H. B o r k a. Podstawę analizy stanowią najstarsze historycznie formy nazw, najbliższe ich pierwotnemu brzmieniu. Analiza słowotwórcza przeprowadzona została według zasad słowotwórstwa historycznego w ramach poszczególnych grup znaczeniowych. Wyniki analizy można w skrócie przedstawić następująco:

⁴ J. Wiśniewski, o.c., s. 128.

⁵ Kolonizację Puszczy Białowieskiej przedstawił O. H e d e m a n n, *Dzieje Puszczy Białowieskiej w Polsce przedrozbiorowej*, Warszawa 1939.

a. Dominują na badanym terenie nazwy rodowe. Stanowią one prawie 41% wszystkich nazw miejscowych. Drugą pod względem liczebności grupę stanowią nazwy topograficzne — ponad 23% badanych nazw. Licznie też występują nazwy dzierżawcze — około 14% wszystkich nazw. Znacznie mniej na badanym terenie jest nazw patronimicznych — około 5%, kulturowych — niewiele ponad 3%, etnicznych — 1%, tyleż zdrobniałych oraz około 0,5% nazw służebnych.

b. Na podstawie nazw rodowych, dzierżawczych i patronimicznych największy wpływ miały nazwy osobowe jednoczłonowe, najczęściej odapełatywne. Od nich powstało 51% nazw miejscowych typu *Bajki, Sikory, Jeżewo, Czaplice, Duszęta*. Mniejszy nieco udział w tworzeniu toponimików (około 19,5%) miały nazwy skrócone od nazw dwuczłonowych, np. *Grzymki, Mścichy, Bożejewo, Krajewice*. Jeszcze mniej nazw miejscowych powstało od nazw pochodzenia chrześcijańskiego i od starych słowiańskich imion dwuczłonowych. Łącznie około 12% nazw typu *Biernatki, Jakubowo, Piotrowięta, Racibory, Wyszomierz, Przyborowice*. Niewielki też stosunkowo udział w tworzeniu nazw na tym terenie miały nazwy pochodzenia obcego — około 5,5% nazw typu *Hermany, Dojlidy, Waniewo, Jarnołtowice*.

c. W zakresie tworzenia nazw dzierżawczych najbardziej żywotny był sufiks *-ow-*; we wszystkich odmianach rodzajowych przyrostki *-ow, -owo* || *-ewo* występują w ponad 70% nazw tej kategorii. Tworzyły one nazwy od wszystkich typów nazw osobowych, np. *Augustów, Boguszewo, Niewiarowo, Pniewo*. Znacznie mniej produktywny był sufiks *-in (-yn), -ino (-yno), -iny*. Tworzy on około 17% nazw typu *Babino, Drożęcín, Chyliny*. Niewielki stosunkowo udział w tworzeniu nazw dzierżawczych miały inne formanty, np. *-ka (Bargłówka, Kramkówka), -skie, -ckie (Kamińskie, Lewickie), -izna, -szczyzna (Czechowizna, Kowalewyszczyzna), *-jś, *-je (Choroszcz, Czochanie)*.

d. Nazwy patronimiczne tworzone były najczęściej za pomocą przyrostka *-ęta* lub jego postaci rozszerzonej *-owięta* || *-ewięta*. Ponad 63% wszystkich nazw tej kategorii znaczeniowej stanowią nazwy typu *Niemierzęta, Bartkowieęta, Swigoniewięta*. Pozostałe nazwy patronimiczne utworzone są przy pomocy przyrostka *-ice*, też głównie w jego postaci rozszerzonej: *-owice* || *-ewice*, np. *Konarzyce, Miłkowice, Krajewice*.

e. W obrębie nazw topograficznych najliczniejszą grupę, bo około 34%, stanowią nazwy utworzone od nazw geograficznych odnoszących się do rzek i jezior, wśród nich zaś przeważają nazwy odpowiadające nazwom rzek i jezior, np. *Białystok, Bożenica, Gać, Tymianka, Dreństwo, Tajno*. Nazw pochodnych, typu *Awissa, Brańsk, Zaruzie* jest znacznie mniej. Drugą co do liczebności grupę stanowią nazwy utworzone od flory, ponad 26% stanowią nazwy typu *Brzeziny, Truskolasy, Lipno*. Następnie

w kolejności liczbowej można wymienić nazwy typu *Bagno*, *Długoleka*, *Rudka*, *Stawiski*, a więc nazwy utworzone od naturalnych obiektów geograficznych (jest ich 17,5%), następnie nazwy wzięte od położenia względem innych obiektów geograficznych, np. *Kąty*, *Podgórz*, *Zabiele* (10,5%) oraz nazwy nawiązujące do cech gruntu i okolicy, np. *Kolimagi*, *Łomża*, *Jaskra*, *Białobrzegi* (około 9%). Najmniej na badanym terenie jest nazw związanych z desygnatami oznaczającymi faunę. Około 3% zaledwie stanowią nazwy typu *Bobrówka*, *Łabętnik*, *Rybno*.

Ze strukturalnego punktu widzenia przeważają nazwy rzeczownikowe (81% wszystkich nazw topograficznych). Pozostałe nazwy są genetycznie przymiotnikami.

f. Wśród nazw kulturowych najwięcej jest nazw związanych z formami i metodami osadniczymi, np. *Siedlec*, *Wólka*, *Trzciny*, *Zaścianek*. Stanowią one około 37% wszystkich nazw tej kategorii znaczeniowej. Podobnie licznie występują nazwy oznaczające dzieła rąk ludzkich: *Gródek*, *Izbiszcz*, *Obryte*. Znacznie mniej, około 13%, jest nazw związanych z gospodarką rolną i leśną, np. *Piątnica*, *Nowiny*, *Pogorzałki*. Nielicznie występują nazwy oznaczające wytwory pracy umysłowej i kultury duchowej człowieka, np. *Bonów*, (Mystki) -*Rzym*, *Zbójna*. Pod względem budowy słowotwórczej przeważają formacje odrzeczownikowe — ponad 88% nazw kulturowych.

g. Nielicznie prezentowane są na badanym terenie nazwy etniczne, służebne i zdrobniałe. Na uwagę jednak, ze względu na krzyżowanie się na tym obszarze różnych wpływów osadniczych, zasługują nazwy etniczne. W obrębie tej kategorii toponimików przeważają nazwy oznaczające pierwotnie grupę ludzi pochodzących z określonego plemienia lub narodowości. Są to w zasadzie nazwy bezsufiksalne, np. *Jaćwież*, *Lachy*, *Litwa*, *Ruś*, *Tatary*, *Turki*. Mniej jest nazw wziętych od charakteru lub nazwy miejscowości, z której dana grupa ludzi pochodzi, nazw typu *Horodniany*, *Ostrożany*, *Popowlany*.

Porównanie wyników analizy semantycznej i strukturalnej zebranego materiału toponomastycznego z wynikami analogicznych opracowań dotyczących nazw miejscowych innych regionów Polski pozwoliło na wyodrębnienie pewnych kategorii nazw będących wytworem specyficznych warunków etniczno-językowych oraz fizjograficznych i historyczno-osadniczych wschodnich krańców Mazowsza i północnej części Podlasia.

O odrębności toponimicznej badanego regionu stanowią głównie trzy typy nazw: nazwy z apelatywem *stok*, wieloczłonowe rzeczownikowe formacje typu *Głódowo-Dąb*, *Grochy-Łętownica* oraz patronimika z sufiksem *-ęta*.

Z analizy najstarszych zapisów wynika, że jednym z najwcześniejszych typów nazewniczych na badanym terenie były, obok nazw patro-

nimicznych na *-ice*, nazwy topograficzne mówiące o ukształtowaniu terenu, o cechach gruntu, o charakterystycznym świecie roślinnym i zwierzęcym. Na szczególną uwagę wśród toponimów tego typu zasługują nazwy powstałe z wyrazów pospolitych *stok(i)* i *stoczek(i)* używanych tu w znaczeniu: *potok*, *strumień*, *zdrój*, *krynica*, a więc 'bieg wody' rzadziej 'pochyłość terenu'. Interesująco zwłaszcza przedstawiają się nazwy dwuczłonowe typu *Mały Stok*, *Jałbrzykowstok* zarówno ze względu na ich rozmieszczenie, jak i na bogactwo form przymiotnikowo-dzierżawczych pierwszego członu. Człon utożsamiający — *stok* występuje w tych nazwach na drugim miejscu, na pierwszym — człon określający najczęściej charakterystyczną właściwość terenu. Najwcześniejsze poświadczenia nazw z członem *stok* pochodzą z pierwszej połowy XV w. Jest to w zasadzie okres późny, trzeba jednak uwzględnić fakt, że Mazowsze północno-wschodnie należy do obszarów później kolonizowanych. Intensywny rozwój osadnictwa (w świetle danych toponomastycznych) przypada tu na przełom XIV—XV w., a na Podlasiu — na wieki XV i XVI. Można jednak przyjąć, że w ziemi łomżyńskiej i wiskiej nazwy typu *Bełczący stok*, *Białystok*, a więc struktury jednorodne z pierwszym członem określającym charakterystyczną właściwość terenu, powstały w okresie wcześniejszego osadnictwa — w XIII i XIV w. W latach późniejszych, w XIV, XV i XVI w., w okresie intensywnej kolonizacji tych ziem, ten typ nazw traci produktywność, a nazwy nowo zakładanych wsi i osiedli cząstkowych tworzone najczęściej od imienia (przezviska) pierwszego osadnika. Wtedy też osady położone nad *stokami* zaczęto określać przez połączenie istniejącego elementu fizjograficznego z imieniem właściciela dóbr lub założyciela osady. W ten sposób powstawały kombinacje toponomastyczne typu *Sulkówstok*, *Cedry Złotystok*, *Kossaki Ponikłystok*, a więc struktury składające się z nazwy dzierżawczej lub rodowej i fizjograficznej. Przeważają jednak w tej kategorii formacji nazwy jednorodziejowe (ok. 70%), tzn. takie, w których wyraz *stok*, niezależnie od tego, czy jest częścią zrostu, czy zestawienia, stanowi człon główny nazwy. Do niego dodano przymiotnik wyróżniający, stawiając go na pierwszym miejscu uformowanej w ten sposób nazwy dwuczłonowej, np. *Wiszowatystok*, *Mały Stok*.

W odniesieniu do nazw niejednolitych pod względem znaczeniowym i formalnym (np. *Sulkówstok*, *Cedry Złotystok*) należy uznać, zgodnie z propozycjami prof. P. Zwolińskiego⁶, że wyraz *stok* określa tu zasadniczy typ osiedla. Od początku oznaczał strumień, później też dobra i ewentualnie osiedle nad nim położone, które określano już w sposób bardziej złożony, mianowicie przez połączenie apelatywu geograficznego z imie-

⁶ P. Zwoliński, Słowiańskie nazwy miejscowe Bułgarii, Sprawozdania PAU LI, 1950, s. 496.

niem właściciela⁷. W wyrazie tym zasygnalizowany został charakter genetyczno-znaczeniowy danej nazwy miejscowej i dlatego, wychodząc z historycznego punktu widzenia, należy nazwy tego typu, jak również struktury wielowyrzowe, np. *Cwaliny Małe Wierch Puzystok*, zaliczyć do wspólnej podgrupy nazw topograficznych. Interesująco też przedstawia się rozmieszczenie tego typu nazw. Z badań W. Pałuckiego⁸ wynika, że 87% ogólnej liczby tych nazw znajduje się na Mazowszu, Podlasiu i Lubelszczyźnie. Po wypunktowaniu zaś ich na mapie okazuje się, że główne ich skupienie (90% tej liczby) występuje w północno-wschodniej części dawnego województwa mazowieckiego, tj. w powiatach: łomżyńskim, kolneńskim, wąsosskim i zambrowskim oraz w północnej części dawnego województwa podlaskiego, w okolicach Tykocina i Białegostoku (mapa 3).

Charakterystyczne dla toponimii badanego regionu są również nazwy typu *Ciecioriki-Dąb*, *Faszczce-Jabłoń*, *Dobrochowice-Leśnica*. Wynikają one, podobnie jak poprzednie, z właściwości geograficznych tego terytorium. Jakkolwiek różnią się swą treścią i formą od nazw typu *Białystok*, pozostają jednak z nimi w łączności czasowej, terytorialnej i genetycznej. Jak wynika z zapisów historycznych, również w tym wypadku właściwości geograficzne uwarunkowały charakter toponimów. Nazwy rzek i strumieni, wzięte z innych fizjograficznych szczegółów otoczenia, weszły w skład formacji toponomastycznych. Od nazw wodnych: *Dąb*, *Gać*, *Jabłoń*, *Leśnica*, *Kołomyja* tworzone, podobnie jak od wyrazu *stok*, nazwy osad zakładanych nad rzekami wytyczającymi kierunki osadnictwa⁹. W wyni-

⁷ Trafność tego spostrzeżenia potwierdzają dokumenty historyczne. W pracy W. Smoleńskiego, Szkice z dziejów szlachty mazowieckiej, przytoczone są między innymi następujące dane: „W 1432 w Wiznie sprzedał (ks. Władysław Ziemowitowicz — J.H.) za 30 kóp groszy pięciu mężom z *Milewa* 30 łąnów miary chełmińskiej nad rzeką *Skiejtowstok*. Powstała wieś *Milewo Skiejtowstok*”...

„W 1436 w Wiznie sprzedał (tenże książę — I.H.) za 20 kóp czterem braciom z *Kossak* 20 łąnów, zwanym *Ponikłymstokiem*. Powstała wieś *Kossaki Ponikłystok*”.
Również z materiałów źródłowych można przytoczyć wiele danych dotyczących interesującego nas zagadnienia. Np.

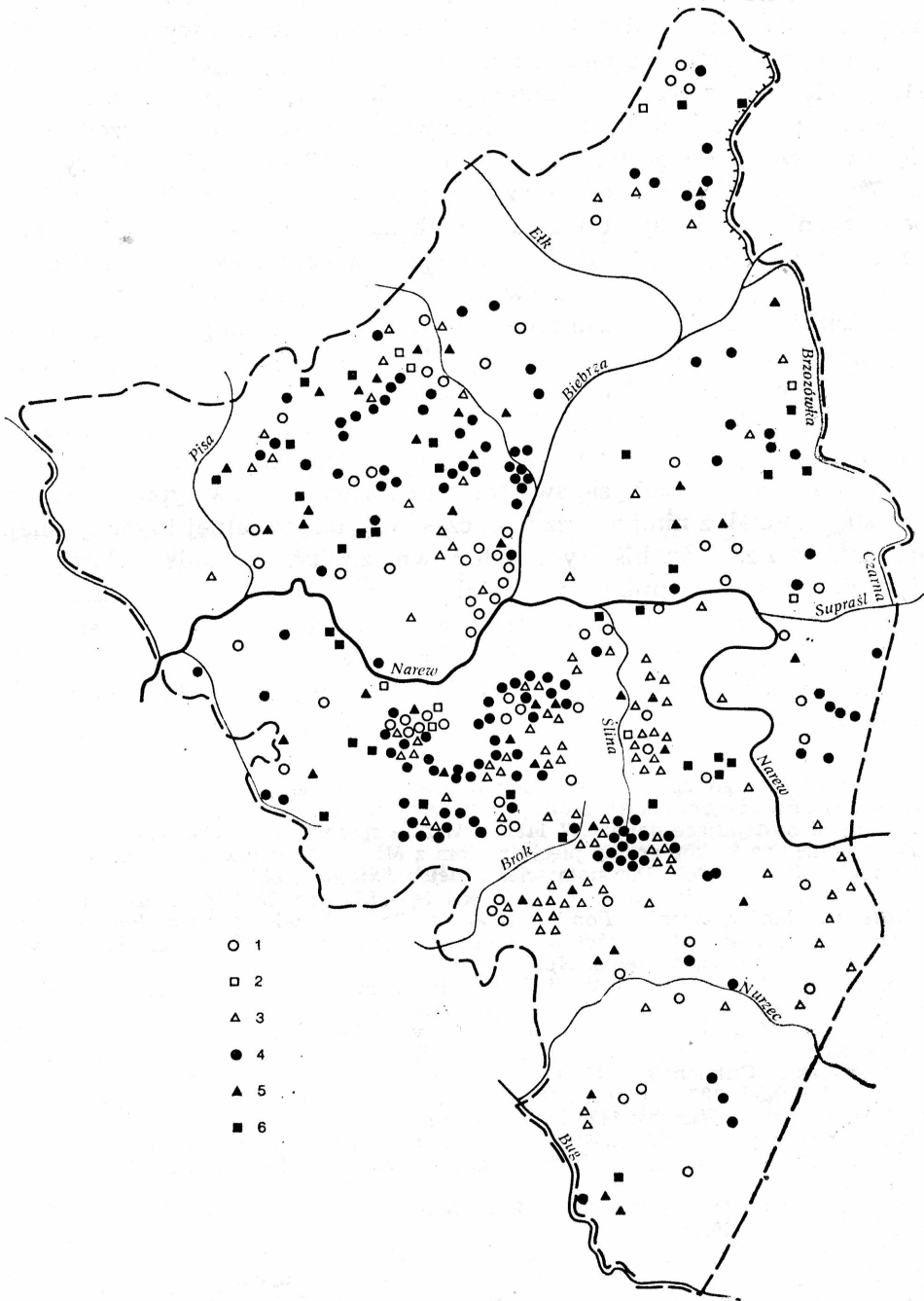
1425 MKsM-I, 115 — in ortu riwlorum dictorum *Slohkestoky* (?) ... *Czadroni de Karwowo*; 1578 ŻDz XVI-5, s. 375 *Czedri Złotistok*.

1425 MKsM-I, 27 — advocatus de Pnewo viginti mansos mesure Culmensis in riwli, dictis *Czeplestoky* prope a Lompza; ib. 116 — duos porciones viginti mansorum mesure Culmensis in *Czeplestoky* prope a Lompza iacentes.

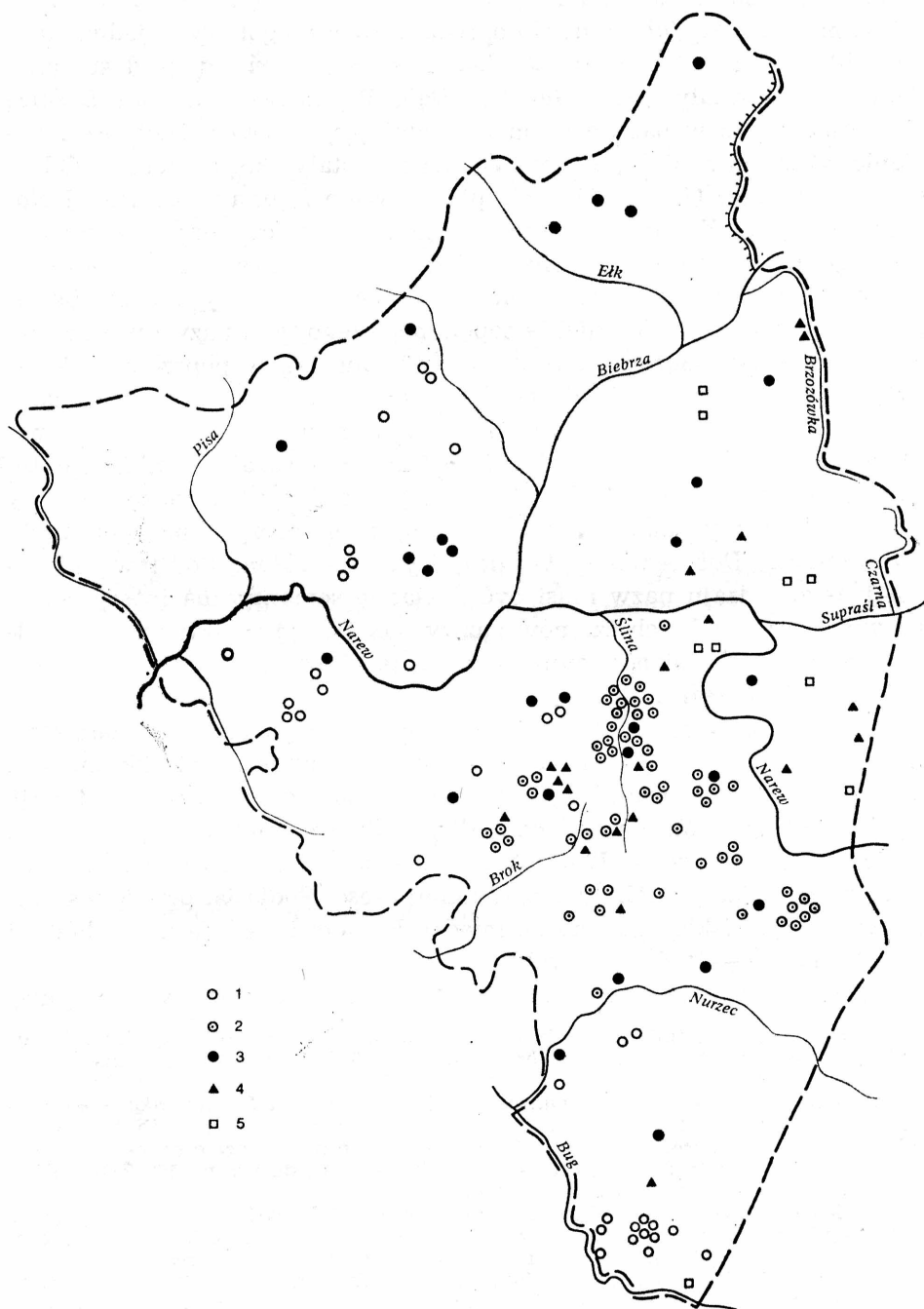
1425 MKsM-I, 137 — in terra Wisnensi vbi riwlu *Skythowstok* vulgariter dicitur influit fluvium Wiszam; 1426 ib. 226 — in riwlo *Skeythowstok* in summitate riwli Clymaszewnicza; 1497 CBK 4,339 Item Joannes Mylyk de *Skeyythowastoku* pauper; *Skieitowstok et Mathiam* de ibidem de armis Bsuri; 1517 ib. 948 Alberti de *Skeyythowstok*.

⁸ W. Pałucki, Nazwy miejscowe typu *Białystok*, *Górnystok*, *Ponikłystok*, „Onomastica”, R. VII: 1961.

⁹ Potwierdzenie tych spostrzeżeń, dotyczących czasu i sposobu powstawania tego typu nazw, znajdujemy w dokumentach historycznych. Np. 1426 MKsM-I, 319 — decem mansos mesure Culmensis Lubnicze dicte aree in riwlo *Lesznicza* nuncupato; 1428 b. 717 — decem mansos mesure chulmensis, iacentes in riwlo *Lescznicza*, in area *Dobrochowycze*, vulgariter nuncupatos, prope Lompza situatos ... dedit; ib. 744 — debit decem mansos mesure Chulmensis ... iacentes inter heredita-

Ryc. 3. Nazwy topograficzne pochodzące od: 1 — naturalnych obiektów geograficznych, 2 — fauny, 3 — flory, 4 — rzek i jezior, 5 — określenia położenia, 6 — cech gruntu i okolicy

Ryc. 4. Nazwy patronimiczne: 1 — na *-lce*, 2 — na *-qta*, 3 — nazwy zdrobniałe, 4 — etniczne, 5 — służebne

ku tego kilkanaście wsi założonych w powiecie zambrowskim w XIV i XV w. nad rzeczką *Jabłoń* nosiło oprócz nazw szczegółowych jedną ogólną: *Jabłoń*. Było więc *Poryte-Jabłoń*, *Faszcze-Jabłoń* itd. Nad strumieniem *Dąb* powstały wsie: *Gardlino-Dąb*, *Wiśniewo-Dąb*. Nad *Leśnicą* wiele osad miało w nazwie człon utożsamiający *Leśnica*. Niektóre strumienie z czasem zanikły, ale nazwy wsi pozostały; jak stwierdza Gloger — dziś przez *Gołasze-Dąb* nie płynie wcale *Dąb*, a przez wieś *Kołomyja* nie płynie *Kołomyja*, ale w zapisie z 1414 r. czytamy: „50 mansos *Kołomyja* nuncupatos, super rivulo *Kołomyja*”¹⁰. Powstawały w ten sposób nazwy dwu, a nawet trzyczłonowe: *Cholewy-Kołomyja*, *Gosie-Leśnica*, *Bagienice-Wierzch Skroda*. W toponimach tego typu nazwa wodna występuje na końcu złożonej struktury, podobnie jak w poprzedniej kategorii nazw apelatywów *stok*. Kwestia sklasyfikowania tego rodzaju nazw jest równie skomplikowana. Wyjątkowo bowiem występują nazwy jednorodne typu *Poryte-Jabłoń*, *Sokolatka-Gać*. Przeważają kombinacje toponomastyczne, w których do członów topograficznych dołączono człony należące do grupy nazw patronimicznych, dzierżawczych lub rodowych: *Gardlino-Dąb*, *Dobrochowice-Leśnica*, *Rykacze-Jabłoń*. Podstawą klasyfikacji tego rodzaju nazw musi być dokładna semantyczna interpretacja zarówno poszczególnych członów nazwy, jak i całej struktury, przy jednoczesnym uwzględnieniu czynników pozajęzykowych — historyczno-osadniczych i fizjograficznych.

Trzecim typem nazw, stanowiącym o charakterystycznych właściwościach toponimii badanego terenu, są nazwy patronimiczne z sufiksem *-ęta*. Jak wynika z badań prof. W. Taszyckiego¹¹, nazwy tego typu występują w północnej części Mazowsza i na Podlasiu. Po wypunktowaniu zaś ich na mapie okazuje się, że na Mazowszu są one nieliczne i rozproszone, skupione są natomiast w północno-zachodniej części Podlasia, przede wszystkim w ziemi bielskiej, na terenie między Bugiem i Narwią na zachód od linii Drohiczyn — Bielsk — Strabla.

Nazwy patronimiczne na *-ęta* pojawiły się na Mazowszu w chwili, kiedy Lubnycza et Cricini de Modzele hereditatem cum fluvio *Lescznicza*, includendo partem silve et area dicte *Dobrochowicze*; 1535 Kap-IV, 68 — in Bonis *Dobrochowicze Lescznicza*;

1423 MKsM-I, 42 — quinque mansos ... sui patrimonii in *Sokolalanka*, contiguos Alberti Chorambaule, et circa riwum dictum *Gacz* ... vendiderunt; 1426 ib. 227 Petrus de Puchali decem mansos mensure Culmensis in rivulo dicto *Gacz* a prope a Lompza iacentes ... vendidit; 1502 MZH, 815 — inter nob. Marcum de *Gacz*; 1578 ZDz XVI-5, 370 Parochia Puchalska — *Gacz Sokolialka*.

1414 Kap-IV, 56 — Quinquaginta Mansos Mensure Culmensis *Kolomia* nuncupatos super Rivulo *Kolomia*... in Districtu Lomzensi iacentes; 1427 MKsM-I, 688 — decem mansos mensure Chulmensis super rywulo *Colomia* retre *Gacz* circa Wisnyewo in terra Lompzensi, Venceslao ... de *Kolomia* ... vendidit perpetue; 1449 Tym, 203 Nota quia cum Andreas filius Petri de *Colomya* proposuit; 1556 Kap-IV, 69 — Mathiam olim Abrahæ... de *Cholewy Parva Colomia*.

¹⁰ Z. Gloger, *Dawna ziemia łomżyńska*, Warszawa 1876, s. 18.

¹¹ W. Taszycki, *Patronimiczne nazwy miejscowe na Mazowszu*, Kraków 1951.

dy zanikał już zwyczaj osadzania potomstwa czy poddanych w tej samej miejscowości i nadawania jej nazwy od imienia pierwotnego właściciela. Ich żywotność podtrzymał proces kolonizacji Podlasia przez mazowiecki element etniczny, stąd też stosunkowo późno, jednak licznie szerzył się ten typ nazw w podlaskiej części badanego terenu. Z dokumentów np. wynika, że wieś *Sikory*, zaznaczona w ziemi bielskiej, stanowiła w drugiej połowie XV w. własność Macieja *Sikory*, który podzielił ją później między sześciu synów: Pawła, Bartłomieja, Tomasza, Piotra, Jana i Wojciecha. I już w 1528 r. możemy odnotować wsie: *Sikory-Bartkowięta*, *Sikory-Pawłowięta*, *Sikory-Piotrowięta*, *Sikory-Janowięta*, *Sikory-Tomkowięta* i *Sikory-Wojtkowięta*¹².

Poświadczenia historyczne wykazują, że do roku 1500 nazwy tego typu pozostają w kategorii nazw patronimicznych w mniejszości. Ich intensywny rozwój przypada na wiek XVI. Na poświadczone w tym czasie 64 nazwy, 52, a więc około 60% wszystkich odnotowanych nazw patronimicznych, stanowią nazwy utworzone za pomocą sufiksu *-ęta*, głównie w jego postaci rozszerzonej *-owięta* || *-ewięta*. Sufiks ten tworzył nazwy miejscowe głównie od nazw osobowych pochodzenia chrześcijańskiego, np. *Janowięta*, *Michałowięta*, *Szczepanowięta*. W mniejszym zaś stopniu od nazw skróconych i przezwiskowych, np. *Stankowięta*, *Świąchowięta*, *Swigoniewięta*, *Młynowięta*. Brak natomiast nazw miejscowych tego typu utworzonych od nazw pochodzenia obcego.

Z analizy najstarszych zapisów nazw miejscowych można wysnuć wnioski natury ogólniejszej. Można mianowicie określić, od kiedy poszczególne typy toponimów były na tym terenie żywotne, od jakich podstaw pochodzą i jak są rozmieszczone terytorialnie. Nie można natomiast z całą pewnością stwierdzić, od kiedy poszczególne kategorie nazw mogły w ogóle powstawać.

Najstarsze dokumenty historyczne, jakimi dysponowałam, nie pozwoliły w zasadzie na uchwycenie powstania nazw przed wiekiem XV. Do nielicznych wyjątków należą nazwy poświadczone przed rokiem 1400. W materiałach historycznych mówi się o starych grodach, takich jak np. Wizna, Świątek, Suraż, Drohiczyn, Tykocin, oraz o rozlokowanych w pobliżu miejscowościach o nazwach topograficznych, patronimicznych na *-ice* i dzierżawczych. Ale źródła historyczne nie podają, kto i w jakim czasie utworzył nazwę lub od czyjego imienia miejscowość ta została nazwana.

Z zestawienia nazw poświadczonych w dokumentach historycznych wynika, że na badanym terytorium dużo nazw pojawia się w wieku XV, a najwięcej w wieku XVI.

¹² Por. Z. Gloger, *Dawna ziemia bielska...*, s. 6, por. też *Źródła dziejowe*, t. XVII.

Występowanie typów nazewniczych
a) w liczbach bezwzględnych

Lata		Patr.	Dzierż.	Rod.	Etn.	Służ.	Top.	Kult.	Zdrob.	Wielozn.	Niejasne	Ogółem
Do 1400	M*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
	P**	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1400—1500	M	20	122	155	—	—	118	10	2	14	6	1147
	P	1	20	21	—	—	15	3	1	5	3	69
1500—1600	M	2	53	131	2	—	63	7	1	6	1	266
	P	62	126	358	17	9	177	35	6	35	13	838
1600—1700	M	—	5	7	—	—	6	1	—	—	1	20
	P	3	12	26	2	—	19	1	2	7	—	72
Po 1700	M	—	9	21	—	—	11	—	6	—	—	47
	P	3	11	20	1	—	13	4	5	2	—	59
Razem	M	22	189	314	2	—	198	18	9	20	10	782
	P	69	169	425	20	9	224	43	14	49	16	1038
Ogółem		91	358	739	22	9	422	61	23	69	26	1820

* Mazowsze, ** Podlasie.

b) w procentach

Lata	Patr.	Dzierż.	Rod.	Etn.	Służ.	Top.	Kult.	Zdrobn.	Wielozn.	Niejasne	Potwierdzenie w latach
Do 1500	1,15	7,8	9,7	—	—	7,3	0,7	0,16	1,1	0,6	28,55
1500—1600	3,4	9,8	27,0	1,0	0,5	13,2	2,3	0,4	2,25	0,8	60,65
1600—1700	0,16	0,93	1,8	0,1	—	1,4	0,1	0,1	0,4	0,05	5,04
Po 1700	0,16	1,1	2,25	0,05	—	1,3	0,2	0,6	0,1	—	5,76
Ogółem	5,0	14,2	40,6	1,2	0,5	23,2	3,35	1,2	3,8	1,4	100

Do roku 1500 zanotowano ogółem 518 nazw, z tego zdecydowana większość — 449 nazw odnosi się do miejscowości powstałych przed rokiem 1400 oraz w latach 1400—1500 na ziemiach północno-wschodniego Mazowsza, głównie na terenach położonych wzdłuż Wissy, Biebrzy, Narwi i Broku. W latach 1500—1600 zanotowano po raz pierwszy 1104 nazwy, czyli 60,66% wszystkich nazw objętych badaniem, z tego większość (838) odnosi się tym razem do miejscowości położonych w dawnych powiatach podlaskich, przede wszystkim zaś w zachodniej części ziemi bielskiej, na terenach położonych po lewej stronie Narwi oraz w ziemi drohickiej. W latach 1600—1700 nowych nazw pojawia się mało, zaledwie 92, z tego 72 w ziemi podlaskiej i tylko 20 w mazowieckiej. Również po roku 1700 nazw nowo zanotowanych jest niewiele — 106, z mniej więcej równomiernym ich rozmieszczeniem w dawnych powiatach mazowieckich (47) i podlaskich (59).

Ogółem, jak wynika z zestawienia, w przebadanych zapisach historycznych, odnoszących się do tych ziem, zanotowanych zostało w latach 1250—1795 1820 nazw, z tego 28,5% do roku 1500, 60,7% w latach 1500—1600, 5% w latach 1600—1700 i 5,7% po roku 1700.

Chronologia najstarszych zapisów, oprócz wniosków dotyczących historii osadnictwa, dostarcza też pewnych danych co do żywotności poszczególnych typów nazewniczych. Z przedstawionej tabeli wynika, że na badanym terenie żywotne były we wszystkich okresach rozwoju nazw nazwy dzierżawcze, rodowe i topograficzne, różny tylko był ich stopień nasilenia w poszczególnych okresach.

Nazwy dzierżawcze żywotne były głównie w okresie wcześniejszym. Do roku 1500 zanotowano ich 142, co stanowi około 8% wszystkich poświadczonych nazw. W latach 1500—1600 powstało ich 179 — około 10% nazw wówczas odnotowanych i 50% wszystkich nazw dzierżawczych. Po roku 1600 nazw tego typu jest już znacznie mniej — w wieku XVII około 1% i w wieku XVIII niewiele ponad 1% wszystkich nowo zanotowanych nazw.

Nazwy rodowe, stanowiące ponad 40% toponimów badanego terenu, rozwijały się w zasadzie też w wieku XV i XVI. W dokumentach z tego okresu zanotowano ich: do roku 1500 — 176, co stanowi 9,7% nazw, w latach 1500—1600 — aż 489, co stanowi 27% poświadczonych wówczas nazw oraz 66,1% wszystkich nazw rodowych¹⁸. W dokumentach z XVII w. no-

¹⁸ Ich nasilenie w tym okresie pozostaje w ścisłym związku z procesem rozdrabniania znaczniejszych, pierwotnie jednolitych posiadłości ziemskich. Nie należały do rzadkości wypadki, że wieś, założona w pierwszej połowie XV w., po pięćdziesięciu latach miała jedenastu dziedziców, później jeszcze więcej. Np. wieś Konopki, założona w 1421 r. nad strumieniem Koprzywnicą przez dwóch braci, Sandka i Klemensa z Konopek, w 1509 r. miała dziedziców trzydziestu dziewięciu, a w roku 1521 — pięćdziesięciu ośmiu (por. W. Smoleński, o.c., s. 36, 37).

wych nazw tego typu jest mało — około 2%, w XVIII w. niewiele ponad 2%.

Podobnie przedstawia się żywotność nazw topograficznych. Należą one, obok nazw patronimicznych na *-ice* i nazw dzierżawczych, do najstarszej warstwy toponimów na tym terenie. Ich intensywny stosunkowo rozwój przypada na okres wcześniejszego osadnictwa, tzn. do 1500 r., oraz na lata 1500—1600. W dokumentach historycznych zanotowano ich do roku 1500 — 133 oraz około 30 nazw wieloznacznych i niejasnych w obrębie tej kategorii, co łącznie stanowi 9% wszystkich odnotowanych nazw. W latach 1500—1600 zapisano 240 nazw topograficznych, co daje 21,7% nazw poświadczonych w tym okresie i 56,9% wszystkich nazw topograficznych. W wieku następnym ich produktywność maleje, wynosi około 1,5% nazw w wieku XVII i prawie tyleż w wieku XVIII.

Nazwy kulturowe, których jest ilościowo mniej, rozwijają się podobnie. Największe ich nasilenie przypada na wieki XV i XVI. W latach 1400—1500 zanotowano ich 13, co stanowi 0,7% nazw wtedy poświadczonych, w latach 1500—1600 jest ich 42, a więc 2,3% nazw zanotowanych i 68,8% wszystkich w ogóle nazw kulturowych. W późniejszym okresie nazwy tej kategorii należą do rzadkości — w wieku XVII zanotowano ich dwie i w wieku XVIII — cztery.

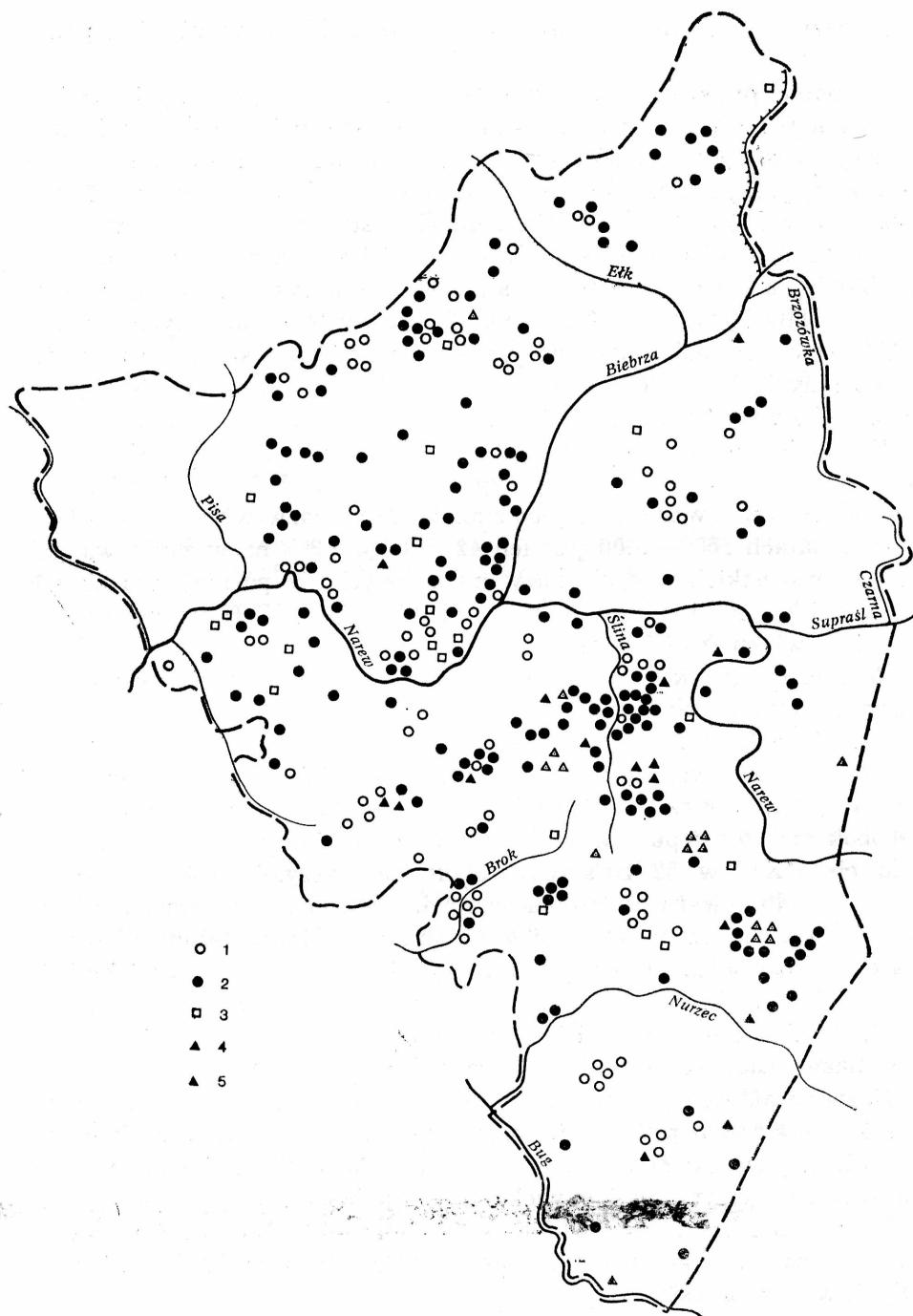
Wyraźnie ograniczony czasowo zakres ma żywotność nazw patronimicznych, etnicznych i służebnych.

Rozwój nazw patronimicznych na *-ice* przypada na okres najwcześniejszego osadnictwa. Do roku 1500 zanotowano ich 20, co stanowi ponad 60% wszystkich nazw tego typu. W roku 1500 zanotowano ich mniej (12), ale obok nich występują wówczas nazwy patronimiczne na *-ęta*¹⁴. Zapisano ich w XVI w. 52, co stanowi około 59% wszystkich nazw patronimicznych odnotowanych w dokumentach historycznych. Procentowy udział nazw patronimicznych jest w toponimii badanego terenu niewielki. Dla nazw poświadczonych do XV w. wynosi on około 1,2%, w wieku XVI około 3,5%. W okresie późniejszym nazwy tego typu występują rzadko, w wieku XVII zanotowano ich 3, w XVIII też 3, co daje niewiele ponad 0,3% nazw zanotowanych w tym okresie.

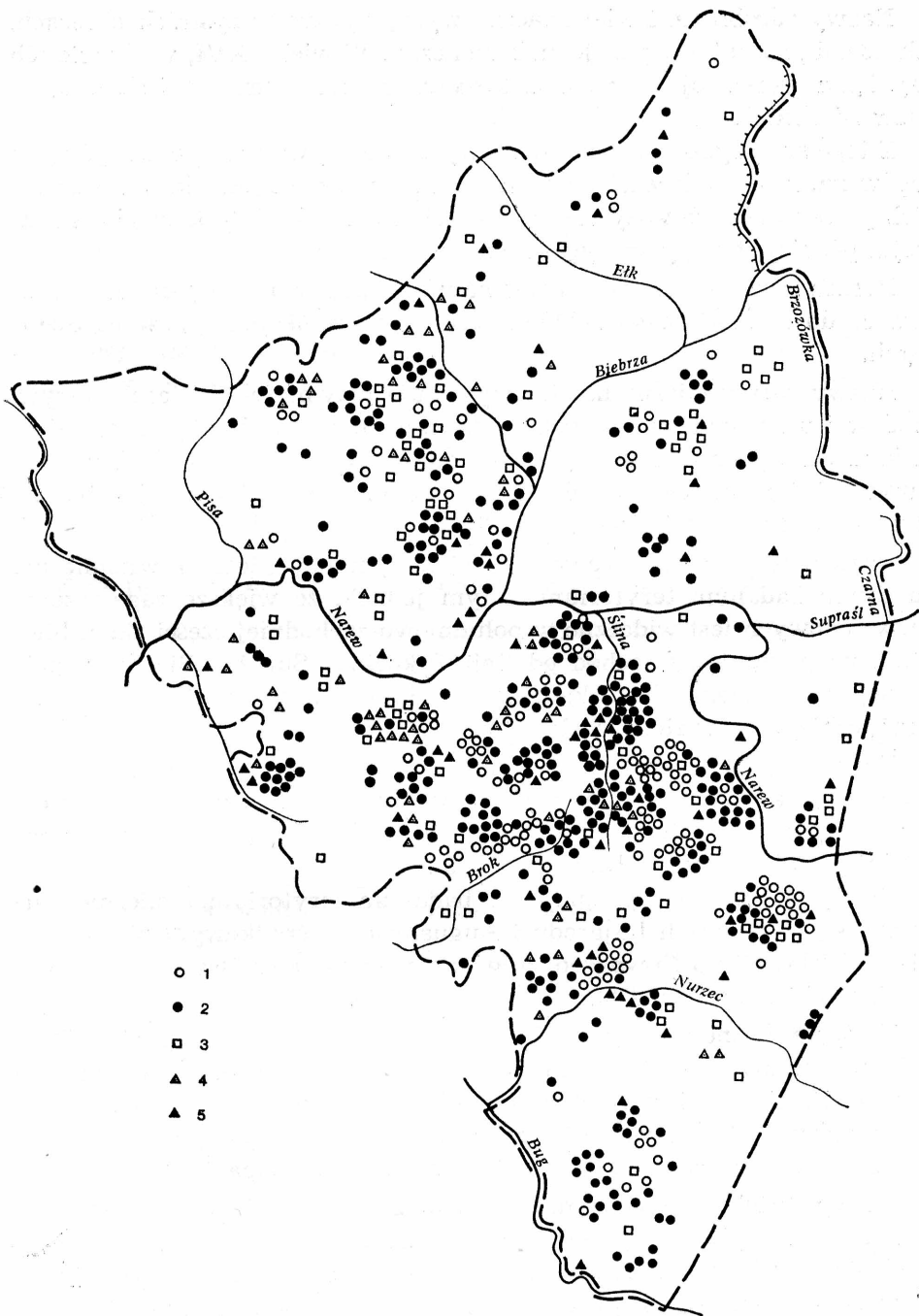
Nazwy etniczne występują w zasadzie w XVI w. Zanotowano ich wówczas 19, co stanowi ponad 86% nazw tego typu, ale zaledwie około 2% wszystkich powstałych w tym okresie nazw. W wieku XVII mamy jeszcze dwie nazwy etniczne i w wieku XVIII jedną.

Nazwy służebne mają poświadczenia wyłącznie z XVI w. Zanotowano ich wówczas 9, co stanowi około 0,5% wszystkich nazw miejscowych powstałych w tym okresie.

¹⁴ Por. podane wyżej uwagi na temat tego typu nazw.

Ryc. 5. Nazwy dzierżawcze od nazw osobowych: 1 — dwuczłonowych i skróconych, 2 — przewiskowych, 3 — chrześcijańskich i obcych, 4 — niejasnych, 5 — nazwy wtórne na *-ska, -cka, -skie, -ckie*

Ryc. 6. Nazwy rodowe od nazw osobowych: 1 — dwuczłonowych i skróconych, 2 — jednoczłonowych oraz od nazw odapelatywnych; od nazw osobowych: 3 — chrześcijańskich i obcych, 4 — herbowych, 5 — niejasnych oraz od dwuczłonowych humorystycznych przezwisk

Nazwy zdrobniałe i wieloznaczne występują we wszystkich okresach, ich udział procentowy jest jednak nieliczny. W wieku XVI, w okresie ich największego rozwoju, wynosi on 37⁰/₀ nazw wieloznacznych i około 0,7⁰/₀ nazw zdrobniałych.

Z tego sumarycznego omówienia wynika, że żywotność poszczególnych typów nazewniczych w ciągu historii nazw nie była jednakowa. Jedne z nich powstawały we wszystkich okresach, inne zaś miały jakiś okres rozwoju, później stawały się typami martwymi.

Rozmieszczenie badanych nazw na mapie pozwala na wysnucie wniosków co do terytorialnego zróżnicowania poszczególnych typów nazewniczych.

Nazwy patronimiczne na *-ice* występują głównie w okolicach starych grodów i umocnień warownych w dawnym powiecie łomżyńskim i drohickim. Nazwy na *-ęta* występują przede wszystkim na terenach między Nurcem i Narwią na zachód od linii Drohiczyn — Bielsk — Strabla po granice ziemi mazowieckiej (mapa 4).

Nazwy dzierżawcze i rodowe występują mniej więcej równomiernie na całym badanym terytorium, z tym jednak, że większe zagęszczenie nazw rodowych jest widoczne w południowo-zachodniej części ziemi bielskiej, na południowy zachód od linii Tykocin — Suraż — Bielsk, w północnej części ziemi drohickiej, w południowo-wschodniej części ziemi łomżyńskiej oraz w ziemi wiskiej (mapa 5 i 6).

Nazwy topograficzne również występują na całym obszarze, najwięcej ich jednak we wschodniej części dawnych powiatów mazowieckich, w północnej części ziemi drohickiej oraz na lewym brzegu Narwi w zachodniej części ziemi bielskiej (mapa 3).

Nazwy kulturowe występują na badanym terytorium nielicznie, widoczne są w okolicach Rajgrodu i Augustowa, w środkowym biegu Narwi — od Złotorii po Nowogród, w górnym biegu rzeki Brok oraz w okolicach Drohiczyna (mapa 2).

Nazwy etniczne występują głównie na terytorium dawnych ziem Podlasia, na obszarze o zróżnicowanym etnicznie osadnictwie. Są one widoczne w okolicach Drohiczyna, Wysokiego-Mazowieckiego, Knyszyna, w widłach między rz. Brzozówką i Biebrzą. Nielicznie też występują na południowo-wschodnim skrawku dawnej ziemi wiskiej (mapa 4).

Nazwy służebne, genetycznie związane z powinnościami ludzi na rzecz dworu lub w ogóle z zajęciem dawnych mieszkańców osady, występują w okolicach Goniądza, Knyszyna, Tykocina i Drohiczyna (mapa 4).

Nazwy zdrobniałe, z których większość powstała w wyniku podziału jednej wsi na części, tworzące z czasem odrębne osady, rozmieszczone są przeważnie na terenach gęściej zaludnionych, występują więc w całym

środkowym pasie badanego terytorium — od Rajgrodu po Zambrów — Święck i Drohiczyn (mapa 4).

Z analizy najstarszych zapisów wynika, że w historii nazewnictwa i osadnictwa badanego terenu można wyróżnić dwa okresy. W pierwszym, do roku 1500, osadnictwo rozwijało się głównie w dawnych powiatach mazowieckich — w ziemi wąsoskiej, wiskiej, w południowo-wschodniej części ziemi łomżyńskiej oraz w północnej części ziemi drohiczkiej. W okresie drugim, po 1500 r., intensywne osadnictwo przesunęło się na wschód, gdzie proces osadniczy trwa jeszcze w wieku XVII i XVIII. Taki kierunek osadniczy związany był z warunkami naturalnymi i historycznymi terenu.

Geografia typów nazwicznych wskazuje, że na terenach najwcześniej zasiedlonych występują głównie nazwy patronimiczne na *-ice*, nazwy dzierżawcze i topograficzne. Na terenach z osadnictwem młodszym — nazwy rodowe, patronimiczne na *-ęta*, kulturowe i zdrobniałe.

Żywotność poszczególnych typów nazwicznych nie była jednakowa. Stale produktywnymi były nazwy dzierżawcze, rodowe i topograficzne. Produktywnymi w pewnym okresie historii nazw były nazwy patronimiczne (po wiek XVI), nazwy etniczne i służebne (wiek XVI).

OBJAŚNIENIA SKRÓTÓW

- CBK 4 I. T. Baranowski, Spis rycerstwa powiatu wiskiego i wąsoskiego, które uczestniczyło w wyprawie wołoskiej 1497 r., Warszawa 1913 (Collectanea Biblioteki ordynacji hr. Krasieńskich, Nr 4)
- Kap-IV „Kapicjana”, Zbiory Ignacego Kapicy Milewskiego, AGAD Oddz. IV, pudła 1—71, 73, 74.
- MKsM-I, II Metryka Księstwa Mazowieckiego z XV—XVI w., t. I, Warszawa 1918, t. II, Warszawa 1930
- MZH A. Wolff, Mazowieckie zapiski herbowe z XV i XVI wieku, Kraków 1937
- Tym T. Tymieniecki, Procesy twórcze formowania się społeczeństwa polskiego w wiekach średnich, Warszawa 1921
- ŻDz XVI-5 A. Pawiński, Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, t. V, Mazowsze
Źródła dziejowe t. XVI, Warszawa 1895

Pełny wykaz źródeł zamieszczony jest w moich pracach pt. „Nazwy miejscowe środkowej i zachodniej Białostoczczyzny, dzierżawcze, patronimiczne i rodzinne”, Warszawa 1976, oraz „Nazwy miejscowe środkowej i zachodniej Białostoczczyzny, topograficzne i kulturowe”, Warszawa 1978.

РЕЗЮМЕ

В статье представлены результаты семантического и структурального анализа местных названий мазовецкой и подлясской части Белостокского воеводства (определение территории до административной реформы в 1975 г). Территория,

объятая исследованиями, является с исторической точки зрения дифференцированной в этнично-языковом отношении. Археологические и исторические источники, а в некоторой степени и топонимические, указывают на воздействие на этой территории разных культур, на насаивание и прекращивание мазовецких, балтийских и восточнославянских влияний.

Источником исследований были рукописные архивные документы (напр. Архив Коронной сокровищницы, Коронной метрики, Литовской метрики, Капицьяна), а также печатные произведения, в которых имеется достоверный материал (напр. *Исторические источники, Акты унии Польши и Литвы* и т.п.). Материал использован хронологически с 1250 до 1795 г.

Анализ собранных названий был проведен главным образом по смысловому делению местных славянских названий В. Ташицкого. Структуральный анализ сделан по принципам исторического словообразования в рамках отдельных смысловых групп. Основой исследований были старейшие исторические формы названий.

Исследования показали, что среди топонимов, являющихся всегда местными названиями, доминируют топографические названия (23,2% всех исследованных названий) и притяжательные (14,2%). В меньшем количестве имеются названия культур (3,4%) и уменьшительные (1,2%). Местные названия, сначала являющиеся именами людей, потом названиями местностей, — это прежде всего родовые названия (40,6% всех названий). Значительно меньше патронимических названий (5%), этнических (1,2%) и служебных (0,5%).

На возникновение отыменных названий наибольшее влияние имели личные одноклассные названия, чаще всего отапельтивные (51% названий этой категории). Меньшее участие в образовании топонимиков имели старые славянские двучленные имена, сокращенные имена, а также названия христианского происхождения. Небольшое участие в образовании названий имели также названия иностранного происхождения.

Притяжательные названия образовались главным образом при помощи суффикса *-ow-*; он имеется в 70% названий этой категории. Патронимические названия — с суффиксом *-eta*; при помощи этого суффикса образуется 63% названий этой категории.

Среди топографических названий самую сильную группу составляют (около 34%) названия, соответствующие названиям водохранилищ, а также названия, образованные от флоры (свыше 26%). Меньшее количество названий, образованных от физиографических черт территории, а также названий, связанных с животным миром. Среди названий культур преобладают названия, связанные с формами и методами поселения, а также названия, обозначающие произведения человеческих рук (всего 74%). Со структуральной точки зрения преобладают названия, генетически являющиеся существительными — 81% топографических названий и 88% культурных названий.

География ономастических типов показывает, что на территории, заселенной раньше других, имеются главным образом патронимические названия на *-ice*, топографические и притяжательные. На территории с более молодым населением — родовые названия, патронимические на *-eta* и названия культур.

Постоянно продуктивными были притяжательные, топографические и родовые названия. Продуктивными в какой-то период истории названий были патронимические, этнические и служебные названия.

SUMMARY

The article presents the results of semantical and structural analyses performed on the names of places in Mazowsze and the Podlasia part of the Białystok Voivodship (the designation of this territory prior to the administrative reforms of 1975). The area under investigation is from the historical point of view differentiated ethnically and linguistically. The archaeological, historical and to some extent, toponymical sources indicate the influences of several cultures in these terrains and on the over-lapping and intercrossing of Mazovian, Baltic and eastern-Slavonic cultures.

The sources for the investigation were hand-written archival documents (for instance the Archives of the Crown Treasury, the Crown Register, the Lithuanian Register, Capiciana) and printed works containing reliable information (for instance, Historical Sources, Documents of the Union of Poland and Lithuania etc.). Material from 1250 to 1795 has been utilized in chronological order.

The analyses of the collected names was mainly performed according to an semantic divisioning of the Slavonic names of places in Taszycki's works and the structural analysis according to the principles of historical word formation within the framework of individual semantic groups. The basis of the analysis were the oldest historical forms of the names.

It was revealed by the analyses that among the toponymics which were always the names of places, topographical ones predominated (23.2% of all the investigated names) and possessive (14.2%). There are fewer cultural names (3.4%) and diminutives (1.2%). The names of places which were initially the names of persons, are first all, family names (40.6% of all the names). There are considerably fewer patronimic names (5%), ethnical ones (1.2%) and domestic names.

Most influence in the forming of substantial names was exerted by monosyllabic personal names most frequently derived from appellatives (51% of this category). In the forming of toponymics, a lesser contribution was made by the Old Slavonic binary member names, diminutives and names of Christian origin. The share of, among others, names of foreign origin, was also in considerable in this respect.

Possessive names were mainly formed by the addition of the suffix *-ow-*; which appears in over 70% of the names in this category. Patronimic names with the addition of the suffix *-ęta* form over 63% of this category.

Among topographical names, the most numerous group (about 34%), are names corresponding with the names of reservoirs or the names of flora (over 26%). There are fewer names created from the physiographical characteristics of the land and those associated with the animal world. Among the cultural names, there predominate names associated with the forms and methods of settlement or the words designating the work of human hands (74%). From the structural point of view, there predominate names which are genetical noun — 81% topographical and 88% cultural names.

The geography of the semantic types indicate that on the terrains which were settled earliest, there mainly appear patronimic names with *-ice*, topographical and possessive names. In terrains with newer settlements-family names, patronimic names with *-ęta* and cultural names appear.

Possessive, topographical and family names were constantly productive, as were during a certain period in the history of names, patronimic, ethnical and domestic names.